

BIBLIOGRAFIJA U SISTEMU INFORMACIJA

Danas je već opštepoznata činjenica da osnovni preduslov napretka stoji u direktnoj zavisnosti od kvantiteta i kvaliteta informacija dostupnih jednom društvu. Nedavno je to istaknuto i na sednici CK SRS kada se čulo mišljenje da za brži napredak i razvitak socijalističkog samoupravljanja veliku odgovornost snosi i sistem informisanja. U visoko razvijenim zemljama količina i brzina rasprostiranja informacija dostiže već takve razmere da se ozbiljno razmišlja kako da se obuzda neman koja, u vidu kompjutera, preti da zagospodari čovekom, njegovom slobodom u odlučivanju i delanju. U jednoj američkoj TV emisiji, posvećenoj informatici iznesen je podatak da je od ukupno devedeset miliona zaposlenih Amerikanaca, deset miliona direktno angažovano u različitim informativnim službama. Ako se za prošli vek može reći da je to bila era industrijske revolucije, onda se za ovo naše vreme može reći da je vreme informatike. Naučna i tehnička dostignuća, a naročito sistemi za automatsku obradu i korišćenje podataka, pružaju neslućene mogućnosti čoveku, mada, skeptici vide i nemale opasnosti u svemu tome.

U Jugoslaviji ne postoji jedinstven, naučno zasnovan i racionalno organizovan sistem u oblasti informatike. Rascepanost i minizacija u sakupljanju, obradi i korišćenju podataka imaju za posledicu znatan utrošak materijalnih sredstava, a male pozitivne rezultate. Naročito zabrinjava što u izboru tehnike automatizovanih sistema vlada veliko šarenilo. Ovakvo trenutno stanje čini veoma složenim, kako obrazovanje kadrova, tako i tehničko održavanje i opsluživanje sistema. Istina, poslednjih godina zapažaju se naponi da se postojeće stanje prevaziđe. Brojna savetovanja i naučni skupovi bave se ovim problemom, a rezolucije i zaključci plediraju za jedan jedinstveni jugoslovenski sistem informisanja. Nedavno je dat predlog srednjoročnog plana razvoja 1981—

1985. god., koji bi trebalo da stvori nekakav red u ovoj oblasti, međutim, sa reči se još nije ozbiljnije prešlo na delo. Centri za dokumentaciju, arhivi, biblioteke i naučnoistraživački centri, teško se odlučuju za promene u cilju ujedinjavanja napora na širokom jugoslovenskom planu. Činjenica je da postoje brojne objektivne smetnje, koje proizlaze iz naših specifičnosti, iz različitog stepena razvijenosti pojedinih republika i pokrajina, jezičkih barijera itd., no to ne bi smelo ozbiljnije da utiče na napore da se te prepreke savladaju.

Proces ujedinjavanja informacionih sistema na jugoslovenskom nivou i integrisanja u svetski sistem trebalo bi da se odvija preko već postojećih jugoslovenskih informaciono-dokumentacionih centara koji do sada iz ovih ili onih razloga nisu imali onu ulogu i mesto koje bi po svojoj delatnosti trebalo da imaju. Jugoslovenski bibliografski institut, iako ustanova od posebnog društvenog interesa, još nije našao sebe u tim integracionim procesima. Treba reći da krivicu za to ne snosi ovaj radni kolektiv koji, uz krajnja odricanja, nastoji da *Bibliografijom Jugoslavije* pruži korisnicima u zemlji i inostranstvu što potpuniji pregled jugoslovenske izdavačke delatnosti, već razni drugi spoljni faktori. Od nerešenih statusnih pitanja, pa do krajnje nepovoljnog načina finansiranja, godinama se Institutu ne pružaju mogućnosti da zauzme ono mesto koje bi, po nekoj logici razvoja informativnog sistema u nas, trebalo da ima.

Jugoslovenski bibliografski institut osnovan je Uredbom Vlade FNRJ 1949. god. i sve do 1972. god. za njegovu delatnost je nadležno Savezno izvršno veće. Od 1972. god. saglasnošću republika i pokrajina Institut postaje međurepublička ustanova, a finansiranje preuzimaju SIZ-ovi svih SR/SAP za nauku, kulturu i obrazovanje. Prava i dužnosti osnivača do sada nije preuzela ni jedna republika, tako da Institut nema pravno regulisan status, pa godinama posluje čak i bez Programskog saveta, što nije u skladu sa postojećim zakonskim propisima. Ovakva situacija uzrok je brojnih problema koji Institut stavljaju u marginalni prostor jugoslovenskog informativnog sistema, i samo krajnjim naporima zaposlenih stručnjaka *Bibliografija Jugoslavije* izlazi uredno i kontinuirano.

Po svom programu rada, postavljenom prilikom osnivanja, Jugoslovenski bibliografski institut vrši sledeće poslove: obavlja službu nacionalne bibliografske registracije, preduzima bibliografska istraživanja i proučava pitanja iz oblasti bibliografije, pruža bibliografske informacije, razmenjuje publikacije sa inostranstvom i vodi centralni katalog stranih knjiga i časopisa u bibliotekama SFRJ. Redovne publikacije koje pri tom priprema i izdaje su: *Bibliografija Jugoslavije* — knjige, brošure i muzikalije (izlazi petnaestodnev-

no); zatim *Bibliografija Jugoslavije* — serijske publikacije (izlazi godišnje); i *Bibliografija Jugoslavije* — članci i prilozi u časopisima i listovima (izlazi mesečno). Ova Bibliografija javlja se u tri serije zavisno od materije koju obuhvata. Tako serija A obuhvata društveno-političke nauke, serija B prirodne i primenjene, dok serija C registruje članke iz oblasti književnosti i umetnosti. Poslednjih godina Institut objavljuje i Katalog tekuće strane periodike u bibliotekama Jugoslavije.

Bibliografija Jugoslavije — knjige, brošure i muzikalije javila se iz potrebe za tačnom evidencijom štampanih monografija u našoj zemlji. Ona je po svom karakteru opšta i nacionalna, a sastavlja se na osnovu obaveznog primerka štampanih stvari koji prima Institut. Treba naglasiti da u ovu *Bibliografiju* ulaze i štampane doktorske disertacije, zatim dela umnožena ofsetnom tehnikom i na geštetneru, kao i zvanični dokumenti od spisa opština do onih saveznih organa. *Bibliografija* obuhvata, i po tome je nacionalna, dela na svim jezicima naših naroda i narodnosti, kao i na ostalim stranim jezicima ukoliko su dela štampana u SFRJ.

Raspored građe u *Bibliografiji Jugoslavije* je izvršen prema Univerzalnoj decimalnoj klasifikaciji, a u okviru pojedinih klasifikacionih grupa po abecedi imena autora, naslova dela ili kolektivnog tela koje izdaje publikaciju. Na kraju svake godine, *Bibliografija* dobija i svoj imenski i predmetni registar.

Za *Bibliografiju Jugoslavije* — članci i prilozi u časopisima i listovima, važi sve što je rečeno za bibliografiju knjiga, s tom razlikom što je ona selektivna i, kako izlazi u pojedinim serijama, tematski podeljena, dakle, na neki način specijalna. Selektivna je jer se prilikom njenog sastavljanja vrši odbir materijala. Članci iz listova i časopisa ocenjuju se i ako imaju trajnu društveno-političku, naučnu, umetničku i kulturnu vrednost registruju se, dok se ostali ne uključuju. U *Bibliografiju* članaka ulaze i zbornici i godišnjaci i prikazuju se analitički.

Bibliografija Jugoslavije — serijske publikacije predstavlja svojevrsan popis časopisa i listova koji se izdaju u našoj zemlji. Ova *Bibliografija* informiše o nazivu periodične publikacije, godištu, mestu njenog izlaženja, izdavaču, uredniku, jeziku na kojem je štampana, formatu, tiražu, ceni i učestalosti izlaženja. *Bibliografija* se pojavljuje godišnje i sadrži abecedni i pregled publikacija po strukama, takođe po sistemu UDK.

Od posebne je koristi za naučni i stručni rad publikacija koju Institut izdaje pod nazivom Katalog stranih serijskih publikacija u bibliotekama Jugoslavije, jer se iz Kataloga može saznati

koje strane časopise nabavljaju biblioteke u zemlji. Ovaj kratak pregled delatnosti Jugoslovenskog bibliografskog instituta dat je da bi se shvatilo šta je sve sadržano u zajedničkom opštem nazivu *BIBLIOGRAFIJA JUGOSLAVIJE*. *Bibliografija Jugoslavije*, dakle, predstavlja zaokruženu bibliografsku delatnost Jugoslovenskog bibliografskog instituta registrujući u vidu periodičnih publikacija gotovo celokupnu jugoslovensku izdavačku delatnost. Ovakva suma podataka, stavljena na upotrebu javnosti, nije, na žalost, u punoj meri iskorišćena. U sistemu naučnih informacija u nas *Bibliografija Jugoslavije* još nema ono mesto koje bi po svome karakteru morala da ima. Više od 60% materijala sadržanog u *Bibliografiji Jugoslavije* odnosi se na naučnu i stručnu delatnost, međutim, *Bibliografija* kao izvor informacija nedovoljno je poznata našoj naučnoj i stručnoj javnosti. Porazan je podatak da ukupan broj pretplatnika u 1982. godini na sva bibliografska izdanja Instituta ne prelazi 1500, a da pojedine bibliografije nemaju ni 300 pretplatnika godišnje. Ogroman napor koji se ulaže u stvaranje svojevršne baze podataka objavljivanjem *Bibliografije Jugoslavije* na ovaj način je obezvređen i, čini se, nekoristan. Ako se zna da u SFRJ ima preko 2000 narodnih biblioteka i oko 1500 naučnih i stručnih*, onda broj pretplatnika na bibliografije izgleda gotovo neverovatan. Jer, prvenstveno bi biblioteke morale da se koriste bibliografijama kao osnovnim instrumentom u radu.

Ni u pogledu korišćenja *Bibliografije Jugoslavije* u inostranstvu situacija nije bolja. Iako vlada veliko interesovanje za sve što se dešava u našoj zemlji na političkom, kulturnom i naučnom polju, *Bibliografija Jugoslavije* jedva da ima ukupno 200 pretplatnika u svetu. Naravno, ne treba ni govoriti, da bi organizovana propaganda, a naročito uspostavljanje neposredne saradnje Jugoslovenskog bibliografskog instituta sa srodnim ustanovama u svetu dalo odgovarajuće rezultate u pogledu bolje informisanosti sveta o nama. Institut, međutim, a uslovima u kojima sada živi i radi, nema mogućnosti da bilo šta ozbiljnije preduzme u tom pravcu.

Početak 1980. godine Jugoslovenska komisija za saradnju sa UNESKOM i Jugoslovenski nacionalni komitet za program UNISIST II izradio je Preporuke za rad na daljem razvoju sistema naučnih informacija koje su za našu zemlju, u ovoj fazi razvoja, od posebnog značaja. Preporuke su sadržane u 11 tačaka i njihova suština se svodi na isticanje potrebe da se unapredi i modernizuje postojeći sistem. Isto tako, sugerira se ujedinjavanje sistema na jugoslovenskom nivou, stvaranje domaćih baza podataka i uključivanje, na principu reciprociteta, u svetske informacione centre. U Preporukama doslovno stoji da „treba

*) Podatak preuzet iz Statističkog godišnjaka Jugoslavije za 1982.

nastojati da naša zemlja uđe u međunarodne telekomunikacione mreže za prenos podataka", kao i da „treba koordinirati i racionalizovati rad na bibliografijama, centralnim katalozima... i dr. na republičkom, pokrajinskom i jugoslovenskom nivou”.

Na osnovu Preporuka izrađen je Predlog srednjoročnog programa razvoja sistema naučnih informacija u SFRJ 1981—1985. god. No kako Predlog nije definitivno usvojen, vidnih rezultata u unapređenju sistema naučnih informacija još nema. Predlogom su obuhvaćeni svi vidovi informativne delatnosti, pa se pominje i bibliografija kao važan izvor naučno-tehničkih informacija. Tako Predlog predviđa da će „u narednom srednjoročnom periodu nacionalne bibliografije (tekuće i retrospektivne) i *Bibliografija Jugoslavije* (sve serije), biti povezane u konzistentnu sistematsku celinu na bazi zajednički usvojene metodologije i organizacije izrade bibliografija, pri čemu treba obezbediti uvođenje automatske obrade podataka (AOP) u ovom domenu”.

U ovom trenutku, može se reći, da je Jugoslovenski bibliografski institut, uprkos teškoćama sa kojima se bori, dosta učinio na unapređenju svoje delatnosti, upravo u pravcu na koji ukazuje Preporuka i Program. Institut je prvi u zemlji usvojio i u bibliografskoj obradi primenio ISBD (M), Međunarodni standardni bibliografski opis monografskih publikacija, čime je Jugoslavija delimično uključena u svetski sistem Univerzalne bibliografske kontrole (UBC). Dalje, u Institutu već deluje Nacionalni centar za serijske publikacije koji vrši raspodelu ISSN oznaka izdavačima periodičnih publikacija u zemlji, a povezan je i sa Međunarodnim centrom u Parizu sa kojim razmenjuje informacije. Najprirodnije bi bilo da se pri Institutu formira i Nacionalni centar za monografske publikacije (ISBN), čime bi se Jugoslavija potpuno uključila u sistem Univerzalne bibliografske kontrole, iako u većini evropskih zemalja već postoje takvi centri, mi ga još nemamo. Dogovaranja između republika i pokrajina dugo traju i zasad je neizvesno kada će konačno biti postignuta saglasnost o tom pitanju.

Svakako, jedan od prioritarnih zadataka, kome se mora prići sa krajnjom ozbiljnošću, jeste i stvaranje baze mašinski zapisanih podataka, čime će se obezbediti brzo i efikasno korišćenje informacija, što je osnovni preduslov ukupnog društvenog napretka i izlaska iz ekonomskih teškoća u kojima se sada nalazimo. U tom smislu zajednica mora da se založi da *Bibliografija Jugoslavije* u sistemu informisanja dobije ono mesto koje joj kao važnom instrumentu sveukupnog napretka zaista pripada.

Literatura

1. Tuđman, Miroslav: Znanost i informatika. — *Informatologia Yugoslavica*, 1976, 8, str. 41—54.
2. Justin, Borut: Pretok informacija preko državnih meja. — *Informatologia Yugoslavica*, 1976, 8, str. 91—99.
3. Stanković, Zorka: Informaciona baza uslov za razvoj naučno-informacione delatnosti. — *Informatika*, 1981, 2, str. 55—59.
4. Živković, Bogomila: Sistem naučnih informacija u SFRJ. — *Informatika*, 1981, 3, str. 101—102.
5. Skendžić, Nevenka: Bibliografija Jugoslavije. — *Bibliotekar*, 1980, 1—6, str. 60—67.
6. Preporuke Jugoslovenske komisije za saradnju sa UNESCO-m za rad na daljem razvoju sistema naučnih informacija...
7. Predlog razvoja sistema naučnih informacija u okviru R/P saradnje u SFRJ u periodu 1981—1985.

